

Henryk Sławiński¹

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Znaczenie przepowiadania słowa Bożego w liturgii dla budowania wiary katechizowanych

Istotna część publicznego życia Pana Jezusa poświęcona była głoszeniu Dobrej Nowiny o zbawieniu. Chrystus głosił i urzeczywistnił królestwo Boże przez swoje nauczanie i zbawcze czyny (*verba et gesta*). Mówił o Bogu, objawiał Go ludziom i interpretował wydarzenia z historii Izraela oraz słowa proroków, odnosząc je do siebie. Nadawał też głębszy sens Prawu i tekstom Starego Testamentu. Od samego początku Jego publicznej działalności towarzyszyli Mu wybrani przez Niego uczniowie, apostołowie.

Gdy po tragicznej śmierci Judasza uzupełniono grono apostołskie o jednego świadka, podstawowym kryterium wyboru było przebywanie z Jezusem podczas Jego publicznego życia i działalności, co zaznaczył Piotr Apostoł w swoim uroczystym przemówieniu: „Trzeba więc, aby jeden z tych, którzy towarzyszyli nam przez cały czas, kiedy Pan Jezus przebywał z nami,

---

¹ Ks. Henryk Sławiński – prezbiter diecezji wrocławskiej, doktor habilitowany, homileta i pedagog, profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. Wykładowca homiletyki w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie, w Wyższym Seminarium Duchownym Księży Misjonarzy św. Rodziny. Redaktor naczelny czasopisma teologicznego „Polonia Sacra”; przewodniczący Stowarzyszenia Homiletów Polskich, członek stowarzyszenia Arbeitsgemeinschaft für Homiletik, członek Zespołu Języka Religijnego Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk, członek Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Mieszka w Krakowie. E-mail: henryk.slawinski@ujpp2.edu.pl.

począwszy od chrztu Janowego aż do dnia, w którym został wzięty od nas do nieba, stał się razem z nami świadkiem Jego zmartwychwstania” (Dz 1, 21–22). Apostołowie byli bowiem od samego początku wybrani przez Jezusa na świadków Jego życia i działalności. W końcu zaś stali się oni także świadkami szczytowych wydarzeń z życia Pana Jezusa, to jest Jego ukrzyżowania, śmierci, zmartwychwstania i wniebowstąpienia. Właśnie owe wydarzenia paschalne były ukoronowaniem misji Pana Jezusa i objawieniem miłości Boga do ludzi, a zarazem potwierdzeniem Jego nauczania².

Po zmartwychwstaniu i tuż przed wniebowstąpieniem misja Jezusa została powierzona Jego uczniom. Byli oni do niej dobrze przygotowani właśnie przez czas spędzony w obecności Jezusa, a potem przez doświadczenie zesłania Ducha Świętego. Umocnieni Jego mocą, mocą z wysoka przeszli przez ziemię, dobrze czyniąc, bo Bóg był z nimi (por. Dz 10, 38). Wykonali oni zadanie przekazane im przez Mistrza: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 19–20).

Choć apostołowie spełnili misję powierzoną im przez Pana Jezusa, to jednak na nich się ona nie zakończyła. Jest ona podstawowym zadaniem Kościoła przez wszystkie wieki, aż do skończenia świata, aby faktycznie Ewangelia Jezusa dotarła do wszystkich narodów świata.

Głoszenie Ewangelii, wprowadzanie jej w różne kultury i podnoszenie jakości i świętości życia ludzi według Bożego planu zbawienia jest – przynajmniej od strony chronologicznej – pierwszym i najważniejszym zadaniem Kościoła³. Albowiem od „głupstwa przepowiadania” (por. 1 Kor 1, 17–25) i od przyjęcia słowa Bożego z wiarą uzależnił Bóg to, co dla każdego człowieka jest najważniejsze, czyli zbawienie wieczne (por. Rz 10, 9–10. 17). Toteż przepowiadanie i wyjaśnianie słowa Bożego jest podejmowane w każdym pokoleniu przez rzesze biskupów, prezbiterów, diakonów i świeckich, którzy zafascynowali się nauczaniem Pana Jezusa, przekonali się, że zmienia ono życie i chcą dzielić się poznaniem Jezusa z innymi.

---

² Por. T. Lewandowski, *Etos kaznodziei, w: Sługa Słowa*, red. W. Przyczyna, Kraków 1997, s. 215.

³ Por. R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata, od apologetyki do marketingu narracyjnego*, Kraków 2013, s. 9.

Posługa słowa realizowana przez członków Kościoła dokonuje się przez przepowiadanie słowa Bożego w liturgii i poza nią. Najważniejszym sposobem przepowiadania podczas liturgii jest homilia. Natomiast poza liturgią przepowiadanie słowa Bożego dokonuje się przez kazanie. Innymi typami posługi słowa są: ewangelizacja, rozmowa ewangeliczna, katecheza, a nawet wykład. Podstawowym problemem podjętej tu refleksji jest znalezienie odpowiedzi na pytanie: jakie znaczenie ma homilia jako przepowiadanie słowa Bożego w liturgii dla budowania wiary katechizowanych?. Natomiast zasadniczym celem niniejszej refleksji jest ukazanie związku poszczególnych typów posługi słowa w ich wspólnym ukierunkowaniu na budowanie wiary katechizowanych. Za źródła posłuży współczesne nauczanie Kościoła na temat homilii i katechezy. W związku z tym najpierw doprecyzujemy znaczenie terminów „przepowiadanie”, „homilia” i „katecheza”. W dalszej kolejności omówimy relację między katechezą i przepowiadaniem liturgicznym, a następnie wiarę słuchaczy jako wspólny cel przepowiadania i katechezy. Ostatnim punktem refleksji będzie liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego jako stały pokarm dla wierzących.

1. Znaczenie terminów „przepowiadanie słowa Bożego”, „homilia” i „katecheza”

Badania przeprowadzone przez anglikańskiego teologa Charlesa Harolda Dodda (1884–1973) nad przepowiadaniem słowa Bożego w pierwotnym Kościele doprowadziły go do wyraźnego rozróżnienia przepowiadania słowa Bożego (gr. *kerygma*) i nauczania o Bogu (gr. *didaskain*). Głoszenie w znaczeniu kerygmy jest równoznaczne z ewangelizacją. Z kolei didaskalia, czyli nauczanie, polega na wyjaśnianiu słowa Bożego, co znajduje wyraz między innymi w katechezie. Obok kerygmy i didaskaliów Dodd wymienia jeszcze egzortację (gr. *paraklesis*) i homilię⁴.

---

⁴ *The Apostolic Preaching and its Developments: Three Lectures With an Appendix on Eschatology and History*, London 1956, s. 7–8. Protestancki znawca Nowego Testamentu wygłosił swoje wykłady na londyńskim uniwersytecie, King's College w 1935 roku i wydał pod raz pierwszy w roku 1937. Warto wspomnieć, że przemyslenia Charlesa Harolda Dodda zaprezen-

Podobnie Reginald H. Fuller⁵ (1915–2007) stwierdza, że Nowy Testament pozwala na wyróżnienie przynajmniej trzech rodzajów posługi słowa. Wymienia wśród nich: przepowiadanie misyjne skierowane do niewierzących, czyli kerygmę; permanentne odnawianie i pogłębianie rozumienia kerygmy u tych, którzy już uwierzyli, czyli *paraklesis*; a także nauczanie nowo nawróconych i ochrzczonych na temat doktryny i moralności chrześcijańskiej, czyli *didache*. Biorąc więc pod uwagę ową nowotestamentową klasyfikację, można w kościelnej posłudze słowa wyróżnić: pierwsze głoszenie, czyli ewangelizację skierowaną do niewierzących, homilię skierowaną do wierzących uczestniczących w zgromadzeniu liturgicznym Kościoła oraz katechezę skierowaną do tych, którzy potrzebują usystematyzowanego pouczenia i wyjaśnienia wiary, również na drodze dialogu i dyskusji, co dokonuje się poza liturgią⁶.

1.1. Przepowiadanie słowa Bożego

Dokonywana przez Kościół posługa słowa przybiera więc zróżnicowaną postać. Za uczestnikami synodu poświęconego słowu Bożemu (5–26 października 2008 roku) można posłużyć się terminologią muzyczną i mówić o symfonii słowa. Jedyne Słowo wyraża się na wiele różnych sposobów. Toteż uzasadniona jest owa analogia do pieśni na wiele głosów⁷.

W odniesieniu do słowa Bożego mamy do czynienia z analogicznym użyciem języka ludzkiego⁸. Przez termin „słowo Boże” rozumiemy to, co Bóg mówi o sobie, ale też mamy na myśli drugą osobę Trójcy Świętej, Logos, Syna Bożego, przez którego Bóg najpełniej się wypowiedział. Toteż w odniesieniu do Niego stosujemy w zapisie wielką literę:

---

utowane w wykładach i książce: *The Apostolic Preaching and its Developments* wraz z książką Josepha Andreasa Jungmanna (1889–1975) *Die frohe Botschaft und unsere Glaubensveründigun* (Regensburg 1936) stanowiły inspirację do rozwoju kerygmatycznej odnowy przepowiadania i katechezy.

⁵ R. H. Fuller, *What is Liturgical Preaching?*, London 1960, s. 22.

⁶ Zob. H. Sławiński, *Rola homilii w liturgii Kościoła*, „Studia Włocławskie 4 (2001), s. 289–303.

⁷ Benedykt XVI, adhort. apost. *Verbum Domini* [dalej: VD], 7; zob. H. Sławiński, *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i Sacramentum Caritatis do synodu o słowie Bożym i Verbum Domini*, „Colloquia Theologica Ottoniana” (2012) nr 1, s. 37–62.

⁸ Por. VD 7.

„Słowo” Boże. Dalej, słowem Bożym jest samo stworzenie, księga natury (łac. *liber naturae*)⁹. Jest nim też słowo wypowiedane pod natchnieniem Ducha Świętego przez proroków epoki Starego Przymierza. Słowem Bożym jest wreszcie przepowiadanie apostołów, którzy okazali posłuszeństwo poleceniu Pana Jezusa: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16, 15), dzięki czemu Dobra Nowina głoszona jest na całym świecie przez wszystkie pokolenia aż do naszych czasów. Słowo Boże jest więc przekazywane także w żywej Tradycji Kościoła. Obok przepowiadania apostołskiego słowem Bożym jest również Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu¹⁰.

Przepowiadanie słowa Bożego (łac. *predicare*; gr. *keryssein, evangelizesthai*) ma w sobie coś z paradoksu. Z jednej strony nie dotyczy ono wyłącznie odsłaniania tajemnic przyszłości zakrytych dla większości, a znanych jedynie wąskiemu gronu wtajemniczonych. Z drugiej zaś – dotyczy przeszłości w tym sensie, że wydarzenia z przeszłości rzutują na przyszłość. Każde dobro i każde zło wywołują konsekwencje, które można przewidzieć. Ani losy wszechświata, ani historia ludzi na ziemi nie stanowią dzieła przypadku, nie rozgrywają się pod wpływem kapryśnego, nielogicznego losu. We wszystkich wydarzeniach realizowane jest dzieło zbawienia, Boży plan objawiony w Chrystusie, który dla nas i dla naszego zbawienia stał się człowiekiem i umarł na krzyżu, zmartwychwstał, wprowadził ludzką naturę do chwały Boga Ojca i przyjdzie w chwale sądzić żywych i umarłych. Dobra Nowina o planie Boga objawionym w Jezusie Chrystusie to jądro przepowiadania, podstawowy kerygmat o Chrystusowym zwycięstwie nad grzechem, Szatanem i śmiercią. Liturgicznym wyrazem tego podstawowego kerygmatu jest aklamacja po przeistoczeniu Eucharystii: „Chrystus umarł, Chrystus zmartwychwstał, Chrystus powróci”. W tym sensie przepowiadanie dotyczy przyszłości, zwiastuje dalszy ciąg ludzkich dziejów, dopełnienie zbawczego planu Boga. Przepowiadanie ma w tym znaczeniu wymiar eschatologiczny, zgodnie z paradoksalną logiką:

⁹ Por. VD 7. „Posługując się metaforą, możemy przyrównać kosmos do «księgi» – mówił to również sam Galileusz – uznając go za dzieło Autora, który wyraża siebie za pośrednictwem «symfonii» stworzenia” – VD 13.

¹⁰ Por. VD 7.

„już” i „jeszcze nie”; dotyczy już dokonanego zbawienia, którego pełnia nastąpi w momencie paruzji – tryumfalnego przyjścia Chrystusa w chwale w celu dokonania powszechnego sądu i dopełnienia dotychczasowego etapu dziejów zbawienia świata.

Wracając do metafory muzycznej, można powiedzieć, że we wspomnianej wcześniej symfonii słowa pojawia się „motyw solowy”, czyli motyw powierzony jednemu głosowi. Jest on tak ważny, iż nadaje sens całemu dziełu. Tym pojedynczym „motywem” jest Jezus Chrystus¹¹.

Przepowiadanie słowa Bożego jest wydarzeniem osobowym i zbawczym; ma charakter sakramentalny. To nie jest tylko przekaz wiedzy¹². Chrześcijaństwo, choć ma w ogromnej czci Pismo Święte, „[...] nie jest jednak «religią Księgi». Chrześcijaństwo jest religią «Słowa» Bożego, «nie słowa spisane i milczącego, ale Słowa Wcielonego i żywego»”¹³, jak to wyartykułował św. Bernard z Clairvaux, a powtórzył za nim *Katechizm Kościoła katolickiego*¹⁴.

Przepowiadanie dokonuje się zawsze w ramach międzyosobowego spotkania, w którym Jezus Chrystus jest „pośrednikiem i pełnią całego objawienia”¹⁵. Przepowiadanie jest zawsze wydarzeniem społecznym, głoszeniem przez mówcę do słuchaczy w imieniu Chrystusa i w zespoleniu z Nim. W wydarzeniu spotkania osób oraz przepowiadania słowa Bożego dochodzi do udzielenia i osobowego daru Boga ludziom, bo „objawienie jest już zbawieniem”¹⁶. Bóg bowiem „zwraca się do ludzi jak do przyjaciół (por. Wj 33, 11; J 15, 14–15) i obcuje z nimi (por. Bar 3, 38), aby ich zaprosić do wspólnoty z sobą i przyjąć ich do siebie” (KO 2)¹⁷. Przepowiadanie słowa Bożego i słuchanie go prowadzi do uczestnictwa w życiu Bożym

¹¹ Por. VD 13.

¹² Por. H. Sławiński, *Chrześcijaństwo jako religia żywego Słowa Bożego*, w: *O bogactwach Kościoła*, red. M. Chojnacki, J. Morawa, A. Napiórkowski, Kraków 2014, s. 349–355.

¹³ Św. Bernard z Clairvaux, *Homilia super missus est*, 4, 11, w: S. Bernardi, *Abbatis primi Clarae-Vallensis. Opera omnia*, acc. J. P. Migne, Paris 1859, 86 B (Patrologiae Latinae, 183).

¹⁴ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994 [dalej: KKK], 108.

¹⁵ Sobór Watykański II, konst. *Dei Verbum* [dalej: KO], 2; por. A. Napiórkowski OSPPE, *Jezus Chrystus objawiony i objawiający. Chrystologia fundamentalna*, Kraków 2008, s. 32, 162–163.

¹⁶ B. Sesboüé, Ch. Theobald, *Słowo zbawienia*, tłum. P. Rak, Kraków 2003, s. 441–442 (Historia Dogmatów, 4).

¹⁷ KO 2.

i we wspólnocie Kościoła¹⁸. Bóg „jest sam w sobie odwiecznym dialogiem miłości [...] sam w sobie jest relacją”, ale także Kościół jest relacją, której podłożem jest miłość Chrystusa „wprowadzająca z kolei nowe relacje międzyludzkie”¹⁹.

Przepowiadanie słowa Bożego jest więc historiozbowcze, eschatologiczne, chrystocentryczne, eklezjalne i egzystencjalne. Jest ono bowiem ściśle związane ze świadectwem życia głoszącego. W każdej formie przepowiadania między przekazem Słowa i świadectwem chrześcijańskim zachodzi wewnętrzny związek decydujący o wiarygodności tego, co się głosi. Wiarygodność zaś jest niezbędna, aby przepowiadanie nie zostało zredukowane do pięknej filozofii lub utopii. Albowiem przepowiadanie dotyczy rzeczywistości, „którą można żyć i dzięki której można żyć”²⁰.

O ile w ekonomii sakramentalnej podkreśla się, że znaki sakramentalne udzielają łaski *ex opere operato*, niezależnie od duchowej sytuacji, w jakiej znajduje się szafarz, o tyle w przepowiadaniu słowa Bożego ów czynnik ludzki spełnia bardzo ważną rolę. W odniesieniu do obecności Chrystusa w pełniącym posługę święceń *Katechizm* przypomina, że owa obecność nie zabezpiecza przed słabościami czy grzechem²¹. Wprawdzie głosicielom słowa towarzyszy zapewnienie Pana: „Kto was słucha, Mnie słucha, a kto wami gardzi, Mną gardzi” (Łk 10, 16), a więc świadomość, że przepowiadanie jest posługą pełnioną mocą władzy Chrystusa, niemniej jednak „moc Ducha Świętego nie gwarantuje w ten sam sposób skuteczności wszystkich aktów szafarzy. W sprawowaniu sakramentów gwarancja ta zostaje zapewniona tak, iż nawet grzech szafarza nie może udaremnić owocu łaski. Natomiast w wielu innych aktach znamię ludzkiej osobowości kapłana nabiera niemałego znaczenia. Znamię to może być bardzo pożyteczne, ale i niekiedy szkodliwe dla owocności apostołatu Kościoła. Chociaż postawa służby winna przenikać pełnienie wszel-

¹⁸ Por. H. de Lubac, *Słowo Boga w historii człowieka. Objawienie Boże*, tłum. B. Czarnomska, Kraków 1997, s. 23; R. Guardini, *Objawienie. Natura i formy objawienia*, tłum. A. Paygert, Warszawa 1957, s. 155.

¹⁹ J. Ratzinger, *Kościół pielgrzymująca wspólnota wiary*, przeł. W. Szymona, Kraków 2005, s. 70.

²⁰ VD 97.

²¹ KKK 1550.

kich obowiązków duszpasterskich *munus pastorale*, jest ona szczególnie konieczna w posłudze przepowiadania. Im bardziej bowiem kapłan staje się prawdziwym sługą słowa, a nie jego panem, tym większa jest zbawcza skuteczność słowa²².

Owa współzależność słowa i świadectwa nawiązuje do sposobu, w jaki sam Bóg przemówił do ludzi przez swojego Syna. Słowo Boże dociera do ludzi przez spotkanie z jego autentycznymi świadkami. Głosiciel słowa, który podejmuje wysiłek życia zgodnie z tym, czego nauczył się od swojego Pana, przyczynia się do tego, że przepowiadane słowo staje się obecne i żywe²³. „Istnieje ścisły związek między świadectwem Pisma jako zapisem tego, co Słowo Boże mówi o sobie, a świadectwem życia wierzących. Jedno zakłada drugie i do niego prowadzi. Świadectwo chrześcijańskie przekazuje Słowo, o którym mówią Pisma. Pisma z kolei objaśniają świadectwo, które, dawane własnym życiem, stanowi powołanie chrześcijan. W ten sposób ci, którzy spotykają wiarygodnych świadków Ewangelii, przekonują się o skuteczności słowa Bożego w tych, którzy je przyjmują²⁴”.

Podkreślając znaczenie autentycznego świadectwa życia, papież Paweł VI w adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* zauważył, iż „Dobra Nowina, obwieszczona przez świadectwo życia, musi być wcześniej czy później obwieszczona także słowem życia. Nie ma prawdziwej ewangelizacji bez głoszenia imienia i nauki, życia i obietnic, Królestwa i tajemnic Jezusa Nazareńskiego, Syna Bożego²⁵. On sam „jest świadkiem wiernym i prawdomównym (por. Ap 1, 5; 3, 14), świadkiem Prawdy (por. J 18, 37)²⁶”.

1.2. „Homilia”

Osobowy wymiar przepowiadania jest niezmiernie istotny w homilii, która jest szczytową formą przepowiadania. Sama nazwa „homilia” wywo-

---

²² Kongregacja do Spraw Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Tarnów 1999, s. 27–28; por. KKK 1550.

²³ Por. VD 97.

²⁴ VD 97.

²⁵ Paweł VI, adhort. apost. *Evangelii nuntiandi*, 22.

²⁶ VD 98.

dzi się z języka greckiego, w którym w formie czasownikowej służyła na określenie czynności związanych z przebywaniem ludzi ze sobą we wspólnocie, takich jak: rozmawianie, mówienie do kogoś. Natomiast w znaczeniu rzeczownikowym homilia określa pierwotnie „bycie razem”, „relacje społeczne”, „komunię”²⁷.

Platon (427–347) stosuje słowo „homilia” na oznaczenie relacji między bogami i ludźmi²⁸. Z kolei Arystoteles ze Stagiry (384–322) posługuje się nazwą „homilia” w odniesieniu do relacji seksualnych wśród zwierząt²⁹. W grece hellenistycznej słowo *homileo* wykorzystywano dla określenia relacji międzyludzkich, odniesienia „ja” do „ty”; mówienie całym sobą w atmosferze zaufania, by przekazać drugiemu część siebie³⁰.

Słownik grecko-polski nadaje terminowi „homilia” pięć znaczeń: „przebywanie razem”, „obcowanie z kimś”; „obcowanie płciowe”; „rozmowa, nauka, wykład”; „użycie, używanie”; „towarzystwo, zgromadzenie, grono”³¹. A więc jedno z nich czyni z „homilii” niemalże synonim „modlitwy”, która jest określana mianem nieustannego przebywania z Bogiem³². Taka definicja modlitwy chrześcijańskiej pochodzi od Klemensa Aleksandryjskiego³³. Również Ewagriusz z Pontu (345–399) stosował termin „homilia” na określenie modlitwy, która jego zdaniem była „obcowa-

²⁷ Por. H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, Kraków 2008, s. 19–20; T. K. Carroll, *Preaching the Word. Message of the Fathers of the Church*, t. 11, Wilmington, DE 1984, s. 18.

²⁸ *Symposium* 203 a, w: *Platonis Opera. Recognovit Brevisque Anotatione Critica Instruxit Joannes Burnet*, t. 2, Oxonii–Londinii 1901. zakres stron?

²⁹ *Historia Animalium* 7, 1, w: *Aristotelis Opera*, Berolini 1831, v. 3, s. 250–314; por. D. Grasso, *La predicazione alla comunità cristiana*, Roma 1969, s. 10; M. Thiele, *Durchgänge. Bausteine religiöser Rhetorik*, Norderstedt 1997, s. 34–36; H. Sławiński, *Homilia synagogałna jako prototyp homilii chrześcijańskiej*, „*Studia Włocławskie*” 5 (2002), s. 294.

³⁰ Por. H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, dz. cyt., s. 20–21; K. Panuś, *Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim*, cz. 1. *Kaznodziejstwo w Kościele powszechnym*, Kraków 1999, s. 40; H. Sławiński, *Homilia synagogałna jako prototyp homilii chrześcijańskiej*, „*Studia Włocławskie*” 5 (2002), s. 294–295.

³¹ *Słownik grecko-polski*, red. Z. Abramowiczówna, Warszawa 1962, t. 3, s. 276.

³² F. Drączkowski, *Modlitwa – „nieustanne przebywanie z Bogiem” w świetle przekazów patrystycznych*, w: *Homo Orans*, red. J. Misiurek i in., Lublin 2000, s. 69–85.

³³ M. Szram, *Modlitwa. Okres patrystyczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 12, red. A. Bednarek i in., Lublin 2008, kol. 1529.

niem umysłu z Bogiem”³⁴. Termin „homilia”, jak jego łaciński odpowiednik *conversatio*, „określa bliskie i poufne obcowanie, obejmujące zarówno fizyczną bliskość, jak również nieskrępowane, bezpośrednie mówienie”³⁵. Podstawą takiego wyobrażenia Ewagriusza o bezpośredniej rozmowie człowieka z Bogiem jest doświadczenie Mojżesza, z którym „Pan rozmawiał [...] twarzą w twarz, jak się rozmawia z przyjacielem” (Wj 33, 11)³⁶. Tak więc homilia może być rozumiana jako doświadczenie przebywania, obcowania z Bogiem: dotyczy ona relacji głosiciela słowa Bożego z Bogiem i ze słuchaczami³⁷.

1.3. „Katecheza”

Z kolei nazwa „katecheza” wywodzi się od greckiego słowa *katechein*, czyli „wołać z góry”, „wywoływać echo”, „znajdować oddźwięk”³⁸. Później czasownik *katechein* znaczył tyle, co „pouczać”. *Katechidzo* znaczy – „uczę”. Etymologia nazwy wskazuje, że owo pouczenie rozumiano jako wypowiedanie głosu wywołującego echo, konsekwencje, odpowiedź. W tym sensie głos nauczyciela jest niejako echem pytania ucznia – i odwrotnie: odpowiedź ucznia jest niejako echem wypowiedzi nauczyciela. Takie rozumienie katechizowania wskazuje na to, że zmierza ono do wywołania sygnałów zwrotnych. Innymi słowy katechizowanie to rozmowa, w której jest miejsce na wykład, pytania i odpowiedzi³⁹. W obiegowym, słownikowym rozumieniu katechizacja znaczy tyle, co nauczanie katechizmu⁴⁰. Jednak

---

³⁴ Por. G. Bunge, *Ewagriusz z Pontu – Mistrz życia duchowego, modlitwa ducha, acedia, ojcostwo duchowe*, przekł. J. Bednarek, Kraków 2006, s. 26.

³⁵ Por. G. Bunge, *Ewagriusz z Pontu...*, dz. cyt., s. 36.

³⁶ Por. G. Bunge, *Ewagriusz z Pontu...*, dz. cyt., s. 36; por. H. Sławiński, *Prezentacje multimedialne a przepowiadanie homilijne*, „Polonia Sacra” 70 (2010) nr 26, s. 47–48.

³⁷ Por. E. Wasilewski, *Związek modlitwy nieustannej z przepowiadaniem homilijnym w świetle przekazów patrystycznych*, „Roczniki Teologiczne” 63 (2016) z. 12, s. 131–148.

³⁸ W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 1994, s. 258.

³⁹ Jan Paweł II, *Katecheza śródowa*, (12.12.1984), w: Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Citta del Vaticano 1987, s. 13–14.

⁴⁰ J. Tokarski, *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1979, s. 348.

współczesna teologia katechetyczna podkreśla w katechezie dialog, który kształtuje rzeczywistość i wpływa na ludzkie życie⁴¹.

Główną treścią nauczania katechetycznego jest Chrystus ukrzyżowany i zmartwychwstały albo inaczej – paschalne misterium Chrystusa. Treść ta pozostaje niezmienna co do istoty, choć rozwija się jej rozumienie i sposób wyrazu dostosowywany zawsze do współczesnych adresatów⁴².

2. Relacja między katechezą i przepowiadaniem liturgicznym

Katecheza i homilia będąca szczytową formą przepowiadania słowa Bożego w liturgii mają ze sobą wiele wspólnego, ale też różnią się między sobą. Pisząc obszernie na temat homilii Domenico Sartore określił ją mianem specjalnej katechezy w kontekście liturgicznym⁴³. Natomiast Jan Paweł II w Adhortacji apostolskiej o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* dostrzegł w homilii zwieńczenie katechezy:

Ta uwaga dotyczy szczególnie katechezy, która dokonuje się podczas sprawowania liturgii, zwłaszcza w czasie zgromadzeń eucharystycznych. Wtedy to właśnie homilia, uwzględniając szczególny charakter i tok liturgii, podejmuje drogę wiary, którą katecheza wskazała i doprowadza ją do właściwego kresu. Homilia zachęca również uczniów Pana, by codziennie podejmowali swoją pielgrzymkę duchową w prawdzie, uwielbieniu i w dziękczynieniu. W takim rozumieniu można twierdzić, że wychowanie katechetyczne ma swój początek i wypełnienie w Eucharystii, w ciągu całego roku liturgicznego. Przepowiadanie oparte na tekstach biblijnych sprawia we właściwy sobie sposób, że wierni głębiej i pełniej poznają wszystkie tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego. Homilia wymaga największej pilności; trzeba także dbać, by nie była ona za długa ani też zbyt krótka, aby była zawsze starannie przygotowana, bogata w myśli, dostosowana do słuchających i zastrzeżona duchownym wyświęconym. Powinna być głoszona podczas każ-

---

⁴¹ Zob. T. Panuś, *Współczesne kierunki katechetyczne*, w: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 109–197; K. Misiaszek, *Status metodologiczny teologii katechetycznej (katechetyki)*, w: *Metodologia teologii praktycznej*, red. W. Przychyna, Kraków 2011, s. 85–94; F. Błachnicki, *Kerygmatyczna odnowa katechezy*, Warszawa 2005, s. 118–130.

⁴² Por. H. Sławiński, *Kontekstualne uwarunkowanie głoszenia katechez do młodzieży*, „Pro Musica Sacra” 13 (2015), s. 56–58.

⁴³ D. Sartore, *The Homily*, w: *Handbook For Liturgical Studies*, v. 3. *The Eucharist*, ed. A. J. Chupungco, Collegeville, MN 1997, s. 197; zob. D. Grasso, *Evangellizzazione, Catechesi, Omelia*, „Gregorianum” 42 (1961), s. 242–267; H. Sławiński, *Rola homilii w liturgii Kościoła*, dz. cyt., s. 289–303.

dej Eucharystii w niedziele i święta obowiązkowe, a także przy udzielaniu chrztu, w obrzędach pokuty, małżeństwa i pogrzebu. Jest to jedno z dobrodziejstw odnowy liturgicznej⁴⁴.

Jakkolwiek katecheza i homilia domagają się siebie nawzajem, to jednak dla dobra i katechezy, i homilii nie należy zacierać różnicy między tymi dwoma typami kościelnej posługi słowa. Różnica ta polega przede wszystkim nie na formie przekazu słowa Bożego, ale na metodzie.

Za podstawę nauczania katechetycznego służy katechizm. Najnowsza jego wersja została promulgowana przez Jana Pawła II 11 października 1992 roku po tytule: *Katechizm Kościoła katolickiego*⁴⁵. Ułatwia on poznanie misterium Chrystusa w sposób usystematyzowany i uporządkowany w czterech częściach, takich jak: „Wyznanie wiary (*Credo*); liturgia święta ze szczególnym uwypukleniem sakramentów; zasady chrześcijańskiego postępowania wyłożone na podstawie przykazań; wreszcie modlitwa chrześcijańska [...]. Wszystkie cztery części są ze sobą wzajemnie powiązane: misterium chrześcijańskie jest przedmiotem wiary (część pierwsza); jest ono celebrowane i przekazywane w liturgii (część druga); jest obecne, by oświecać i umacniać dzieci Boże w ich działaniu (część trzecia); stanowi podstawę naszej modlitwy, której uprzywilejowaną formą jest «Ojcze nasz»; jest przedmiotem naszego błagania, uwielbienia i wstawiennictwa (część czwarta)”⁴⁶.

Natomiast podstawą liturgicznego przepowiadania słowa Bożego jest rok liturgiczny. Przywracając homilię do liturgii – po wiekach jej braku w rubrykach mszalnych – II Sobór Watykański stwierdził: „Jako część samej liturgii zaleca się bardzo homilię, w której z biegiem roku liturgicznego wyklada się na podstawie tekstów świętych tajemnice wiary i zasady życia chrześcijańskiego”⁴⁷. W innym zaś miejscu

⁴⁴ Jan Paweł II, *adhort. apost. Catechesi tradendae* [dalej: CT], 48.

⁴⁵ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.

⁴⁶ Jan Paweł II, konst. *Fidei depositum* (11.10.1992), III; „Acta Apostolicae Sedis” 86 (1994), s. 113–118; tekst polski: KKK, dz. cyt., s. 5–9; H. Sławiński, *Kontekstualne uwarunkowanie głoszenia katechez do młodzieży*, dz. cyt., s. 56–58.

⁴⁷ „Homilia, qua per anni liturgici cursum ex textu sacro fidei mysteria et normae vitae christianae exponuntur, ut pars ipsius liturgiae valde commendatur; quinimmo in Missis quae diebus dominicis et festis de praecepto concurrente populo celebrantur, ne omittatur, nisi gravi de causa” – Sobór Watykański II, konst. *Sacrosanctum Concilium* [dalej: KL], 52;

konstytucja o liturgii określiła homilię jako zwiastowanie przedziwnych dzieł Bożych w dziejach zbawienia, czyli w misterium Chrystusowym, które zawsze jest w nas obecne i działa, zwłaszcza w obrzędach liturgicznych” (KL 35, 2).

Tym więc, co jest wspólne dla katechezy i homilii, jest *misterium Chrystusa*. Zarówno katecheza, jak i homilia zmierzają do tego, by umożliwić lepsze poznanie i przeżycie misterium Chrystusa oraz ożywienie wiary tych, którzy zostali wcześniej zewangelizowani i stali się uczniami Jezusa⁴⁸.

„Każdy katechizm powinien wiernie i w sposób uporządkowany przedstawiać nauczanie Pisma świętego, żywej Tradycji w Kościele i autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, a także duchowe dziedzictwo Ojców, Doktorów i świętych Kościoła, by umożliwić lepsze poznanie misterium chrześcijańskiego i ożywienie wiary Ludu Bożego. Musi brać pod uwagę wyjaśnienia nauki, które w ciągu dziejów Duch Święty wskazał Kościołowi. Konieczne jest także, by pomagał rozjaśniać światłem wiary nowe sytuacje i problemy, które w przeszłości nie istniały”⁴⁹.

Z kolei homilia, jak zauważył Benedykt XVI, jest „częścią czynności liturgicznej»; ma za zadanie dopomagać pełnemu zrozumieniu oraz oddziaływaniu słowa Bożego na życie wiernych. Dlatego wyświęceni szafarze winni «dokładnie przygotować homilię, opierając się na stosownej znajomości Pisma Świętego». Należy unikać homilii ogólnych i abstrakcyjnych. W szczególności proszę duchownych, by głoszone słowo Boże było ściśle powiązane z celebracją sakramentalną i z życiem wspólnoty, tak by słowo Boże było rzeczywistym wsparciem dla życia Kościoła. Należy mieć na uwadze katechetyczny i zachęcający cel homilii. Jest wskazane, by wychodząc od trzyletniego cyklu lekcjonarza, przedstawiano wiernym w sposób właściwy homilie tematyczne, w których omówiono by w ciągu roku liturgicznego wielkie zagadnienia wiary chrześcijańskiej. Treść do nich należy czerpać w sposób pewny z Magisterium w oparciu o cztery

---

por. H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, dz. cyt., s. 47–51.

⁴⁸ Jan Paweł II, konst. *Fidei depositum*, III.

⁴⁹ Jan Paweł II, konst. *Fidei depositum*, III.

«filary» określone przez *Katechizm Kościoła katolickiego* i niedawno ogłoszone *Kompendium*, a więc: wyznanie wiary, celebrowanie misterium chrześcijańskiego, życie w Chrystusie, modlitwa chrześcijańska”⁵⁰.

Tak więc i katecheza, i homilia czerpią z Pisma Świętego, Tradycji Kościoła i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. Katecheza czyni to na kanwie czterech logicznie wyróżnionych części, a homilia na kanwie roku liturgicznego. Ponadto homilia zawsze ma wymiar mistagogiczny. „Albowiem paschalne misterium Chrystusa, głoszone w czytaniach i homilii, urzeczywistnia się przez ofiarę Mszy Świętej. Chrystus zaś jest zawsze obecny i działa w przepowiadaniu swojego Kościoła. Homilia więc, będąc wyjaśnieniem słowa Pisma Świętego, które zostało odczytane, czy też jakiegoś tekstu liturgicznego, winna prowadzić wspólnotę wiernych do czynnego sprawowania Eucharystii, tak «aby przestrzegali w życiu zobowiązań płynących z sakramentu, który z wiarą przyjęli» (KL 10)”⁵¹.

Katecheza i przepowiadanie słowa Bożego czerpią z tego samego źródła objawienia zapisanego w Biblii i przekazywanego w Tradycji pod opieką Urzędu Nauczycielskiego Kościoła. I katecheza, i homilia służą pouczeniu wiernych i mistagogii – ułatwieniu doświadczenia wiary. Jednak dominantą w katechezie jest usystematyzowany i klarowny wykład wiary, stąd katecheza ma wiele wspólnego z lekcją religii, choć nie da się do niej sprowadzić. Natomiast dominantą w homilii jest mistagogia – przeżycie zbawienia uobecnianego w liturgii i uwielbienie Boga. „Ponieważ homilia nieodłącznie należy do liturgii, jest nie tylko pouczeniem, lecz także aktem liturgicznym. Czytając homilie ojców Kościoła, zauważamy, że wielu z nich kończy swój wywód doksologią i słowem „amen”; rozumieli oni bowiem, że homilia ma nie tylko uświęcać lud, ale i sławić Boga. Jest ona hymnem wdzięczności za *magnalia Dei*, nie tylko informującym zgromadzonych, że słowo Boże wypełnia się w ich słuchaniu, lecz także wielbiącym Boga za to wypełnienie. Ze względu na swoją liturgiczną naturę homilia ma również znaczenie sakramentalne”⁵².

---

⁵⁰ Benedykt XVI, adhort. apost. *Sacramentum caritatis*, 46; por. KL 52; por. H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, dz. cyt., s. 83–86.

⁵¹ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, 10.

⁵² Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, 4.

I katecheza, i homilia respektują rok liturgiczny, w którym dokonuje się cała działalność Kościoła. O ile jednak związek katechezy z rokiem liturgicznym jest dość swobodny, o tyle w przypadku homilii związek ten jest istotowy, gdyż homilia jest częścią czynności liturgicznej (por. KL 35, 2).

Dyrektorium homiletyczne opracowane po synodzie o słowie Bożym wyraźnie eliminuje z opisu homilii to, co nie odpowiada jej liturgicznej naturze. „Liturgiczna natura homilii rzuca światło na jej wyjątkowy cel; zastanawiając się nad nim, warto powiedzieć, czym homilia nie jest. Nie jest ona kazaniem na jakiś abstrakcyjny temat. [...] nie jest też po prostu ćwiczeniem z egzegezy biblijnej. [...] nie jest też nauką katechetyczną, chociaż katecheza tworzy jej istotny wymiar. Jak w przypadku egzegezy biblijnej, nie jest to pora na właściwe jej poprowadzenie, a ponadto byłaby to odmiana praktyki przedstawiania na mszy jakiegoś wywodu, który w rzeczywistości nie wiąże się nierozłącznie z samą celebracją liturgiczną [...]. Papież Franciszek przestrzega, że przepowiadanie czysto moralizujące, doktrynerskie bądź sprowadzające się w całości do wykładu z egzegezy biblijnej skutkuje osłabieniem tego porozumienia serc, które powinno urzeczywistniać się w homilii i które ma nieomal charakter sakramentalny, ponieważ wiara rodzi się ze słuchania (por. EG 142)”⁵³.

Pomimo różnic katecheza i homilia potrzebują siebie nawzajem. Zachowując swoją tożsamość, służą temu samemu celowi – umocnieniu wiary słuchaczy.

3. Wiara słuchaczy – wspólny cel przepowiadania i katechezy

Ponieważ homilia odzwierciedla wiarę Kościoła i ponieważ wiara rodzi się ze słuchania i nieustannie się nim karmi, *fide ex auditu* (por. Rz 10, 17), przeto liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego ma na celu permanentne budowanie wiary uczestników liturgii⁵⁴. Wiara zaś „jest odpowiedzią człowieka daną Bogu, który mu się objawia i udziela, przynosząc równo-

⁵³ Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, 6.

⁵⁴ Por. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, 6; Franciszek, *adhort. apost. Evangelii gaudium*, 142.

częście obfite światło człowiekowi poszukującemu ostatecznego sensu swego życia” (KKK 26).

Wiara zrodzona ze słuchania słowa Bożego, stając się dojrzałą, prowadzi do pełnego, świadomego i czynnego udziału w liturgii, a więc do ożywionego życia sakramentalnego i chrześcijańskiego świadectwa na co dzień. Trzeba więc pamiętać, iż liturgia Kościoła sprawowana jest przez tych, którzy uwierzyli w Chrystusa. Bez wiary zgromadzonych na liturgii nawet najpiękniejsza celebrowanie pozostanie tylko przeżyciem estetycznym, a nie zbawczym⁵⁵.

Wiara jest wolnym i rozumnym aktem człowieka. Nie polega ona tylko na uznaniu istnienia Boga ani przyjęciu prawd przez Niego objawionych, ale na wejściu w osobową relację z Bogiem. „Przez wiarę człowiek poddaje Bogu całkowicie swój rozum i swoją wolę”⁵⁶. Wiara jest odpowiedzią człowieka na objawienie się Boga w Jego Słowie. W ten sposób, za teologią klasyczną, rozróżnia się wiarę, którą się wierzy, czyli osobowe zaangażowanie człowieka w Boże objawienie (*fides qua creditur*) i wiarę jako kompendium prawd objawionych i podanych przez Kościół do wierzenia, czyli treść wiary (*fides quae – lub quod – creditur*)⁵⁷. W pierwszym, osobowym ujęciu „wiara jest więc decyzją na to, żeby być z Panem, aby z Nim żyć”⁵⁸. Dopiero w dalszej kolejności wiara to uznanie za prawdę tego, co Bóg objawił, a Kościół do wierzenia podaje; to akt „rozumu przekonanego o prawdzie Bożej z nakazu woli, poruszonej łaską przez Boga”⁵⁹.

Między aktem, którym się wierzy, a treścią, której dajemy nasze przyzwolenie, zachodzi głęboka jedność⁶⁰.

---

⁵⁵ Por. R. Cantalamessa, *Życie w Chrystusie*, przekł. M. Przeczekowski, Kraków 2006, s. 85–89; R. Cantalamessa, *Nasze życie poddane Chrystusowi*, tłum. M. Paździor, Kraków 1995, s. 60–64; H. Sławiński, *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, „Polonia Sacra” 17 (2013) nr 2 (33), s. 98–99.

⁵⁶ KKK 143.

⁵⁷ Por. K. Gózdź, *Logosowy charakter wiary według Josepha Ratzingera – Benedykta XVI*, „Polonia Sacra” 17 (2013) nr 2 (33), s. 44.

⁵⁸ Benedykt XVI, list apost. *Porta fidei*, 10.

⁵⁹ Św. Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, II-II, 2, 9; KKK 155.

⁶⁰ Por. Benedykt XVI, list apost. *Porta fidei*, 10.

Wśród ważniejszych błędów naszych czasów, a zarazem współczesnych wyzwania dla duszpasterskiej działalności Kościoła II Sobór Watykański wymienił „rozłam między wiarą wyznawaną a życiem codziennym, występujący u wielu” (KDK 43). Oznacza to, że zarówno w wychowaniu katechetycznym, jak liturgicznym przepowiadaniu słowa Bożego należy akcentować potrzebę integracji wiary z moralnością, wiedzy religijnej z praktyką życia chrześcijańskiego. W całym procesie formacji chrześcijańskiej nie chodzi o to, by jedynie jak najwięcej wiedzieć, bo zdarza się, że szkolną olimpiadę wiedzy religijnej wygrywa osoba niewierząca, ale raczej o to, by żyć zgodnie z prawdą, w którą się uwierzyło.

Nikogo nie można zmuszać do tego, by wierzył, ani nie można mu zabronić wierzyć w Boga. Tego wymaga ludzkie prawo do wolności sumienia i wyznania. Wiara jest wolnym aktem człowieka. Kościół, jak zauważył papież Franciszek w adhortacji *Evangelii gaudium*, „rozszerza się nie przez prozelityzm, ale «przez przyciąganie»”⁶¹. Moja znajoma mistyczka, Bronisława Szczepaniak z Wioski pod Sycowem, wyrażała podobną zasadę przepowiadania za pomocą prostej sentencji: pszczoły lecą do miodu, a nie do octu.

Zarówno pięknie sprawowana liturgia, jak i przemyślana, dobrze przygotowana homilia mają w sobie moc przyciągania. Służą bowiem Pięknu i Prawdzie. Prawda zaś „narzuca się sumieniu tylko siłą siebie samej i ogarnia umysły łagodnie, a zarazem zdecydowanie”⁶². Każdy misjonarz i głosiciel słowa Bożego oraz katecheta musi pamiętać, że Bóg przemawia do ludzi nie tylko za pomocą głoszonego przez nich słowa, ale również przez sumienie. „W głębi sumienia człowiek odkrywa prawo, którego sam sobie nie nakłada, lecz któremu winien być posłuszny i którego głos wzywający go zawsze tam, gdzie potrzeba, do miłowania i czynienia dobra, a unikania zła, rozbrzmiewa w sercu nakazem [...]. Człowiek bowiem ma w swym sercu wypisane przez Boga prawo [...]. Sumienie jest najtajniejszym ośrodkiem i sanktuarium człowieka, gdzie przebywa on sam z Bogiem, którego głos w jego wnętrzu rozbrzmiewa”⁶³.

⁶¹ Franciszek, adhort. apost. *Evangelii gaudium*, 14.

⁶² Sobór Watykański II, dekl. *Dignitatis humanae*, 1.

⁶³ KKK 1776; por. Sobór Watykański II, konst. *Gaudium et spes*, 16; Rz 2, 14–16.

Oznacza to, że zanim głosiciel słowa czy katecheta przybędzie na spotkanie ze słuchaczami, z uczestnikami liturgii lub katechezy, Bóg już wcześniej tam był. Bóg rozbudza w sercu człowieka tęsknotę za sobą, za komunią – zjednoczeniem osób w miłości.

4. Liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego jako stały pokarm dla wierzących i wychowanie do odpowiedzialności za rozwój wiary

Liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego jest stałym pokarmem dla wiernych. Katecheza dokonuje się w jakimś ustalonym okresie czasu. Natomiast liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego jest czymś permanentnym i nieodzownym dla życia duchowego wiernych na każdym etapie rozwoju. Stąd tak trafna jest metafora pokarmu w odniesieniu do słowa Bożego i metafora karmienia w odniesieniu do przepowiadania słowa Bożego. Posłużyli się nią ewangeliści, przytaczając odpowiedź Jezusa udzieloną Szatanowi podczas kuszenia na pustyni: „Nie samym chlebem żyje człowiek, lecz każdym słowem, które pochodzi z ust Bożych” (Mt 4, 4). Wcześniej, w literaturze judaistycznej, dar Tory przekazanej Izraelowi przez Mojżesza był utożsamiany z karmieniem przez Boga⁶⁴. Metaforę pokarmu w odniesieniu do słowa Bożego wykorzystali uczestnicy II Soboru Watykańskiego⁶⁵, a instrukcja *Eucharisticum mysterium* zastosowała ją do homilii. Słusznie więc można stwierdzić, iż wierzący otrzymują pokarm słowa Bożego, gdy jest ono proklamowane i gdy jest wyjaśniane w homilii⁶⁶.

---

⁶⁴ Por. J. A. Wallace, *Preaching to the Hungers of the Heart. The Homily on the Feasts and within the Rites*, Collegeville, MN 2002, s. 7–8.

⁶⁵ „Kościół miał zawsze we czci Pisma Boże, podobnie jak samo Ciało Pańskie, skoro zwłaszcza w liturgii św. nie przestaje brać i podawać wiernym chleb żywota tak ze stołu słowa Bożego, jak i Ciała Chrystusowego [...]. Tak wielka zaś tkwi w słowie Bożym moc i potęga, że jest ono dla Kościoła podporą i siłą żywotną, a dla synów Kościoła utwierdzeniem wiary, pokarmem duszy oraz źródłem czystym i stałym życia duchowego” – KO 21.

⁶⁶ Por. Święta Kongregacja Obrzędów, Instrukcja *Eucharisticum mysterium*, 10; Sobór Watykański II, Dekret *Presbyterorum ordinis* 4; H. Sławiński, *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, dz. cyt., s. 59–60.

Uczestnik katechezy, który staje się członkiem zgromadzenia liturgicznego, doświadcza, że wiara nie jest czymś przeżywanym tylko przez dzieci i młodzież, ale jest ona przeżywana także przez dorosłych. Z wiary nigdy się nie wyrasta. Co więcej, zakłada ona ciągły rozwój i dojrzewanie. Człowiek dojrzały w wierze uczy się postrzegać świat, wszystkie wydarzenia w nim i całe swoje życie przez pryzmat wiary. Interpretuje świat przez pryzmat nauczania Chrystusa. Podejmuje ważne decyzje tak, by we wszystkim podobać się Bogu. Dostrzega, że katecheza jest kompatybilna z przepowiadaniem liturgicznym i że ma znaczenie dla codziennego życia w świecie.

Przepowiadanie liturgiczne, podobnie jak katecheza, skłania do ciągłego zgłębiania prawdy o Bogu i świecie. Sprzyja ono także dostrzeganiu najgłębszego wymiaru ludzkiej egzystencji przez odniesienie jej do ostatecznego celu, jakim jest życie wieczne.

Przepowiadanie słowa Bożego respektuje wolność człowieka, a w związku z tym odwołuje się do jego odpowiedzialności, wskazuje potrzebę samowychowania w wierze. Nikt nie jest w stanie zastąpić człowieka w realizacji jego powołania do zgłębiania prawdy i życia zgodnie z nią. Wychowanie prowadzi do samowychowania; katecheza – do osobistej odpowiedzialności za dar wiary, ponieważ łaska Boga domaga się odpowiedzi, dobrowolnej współpracy człowieka.

Komentując zdanie Eklezjastesa o tym, że jest czas rodzenia i czas umierania, św. Grzegorz z Nyssy zauważył:

Jesteśmy zatem – aby tak powiedzieć – sami sobie rodzicami, kiedy dzięki umiłowaniu dobra i z udziałem wolnej woli samych siebie kształtujemy, rodzimy i wydajemy na świat. Czynimy tak wtedy, kiedy przyjmujemy Boga. Stajemy się dziećmi Boga, dziećmi cnoty, dziećmi Najwyższego. Natomiast rodzimy się jako niepełni, niedoskonali, niedojrzali, gdy nie został w nas ukształtowany – jak mówi święty Paweł – „obraz Chrystusa”. A trzeba przecież, aby „człowiek Boży był doskonały” i pełny. Skoro wiadomo już, co znaczy rodzić się w odpowiednim czasie, wiadomo też, co znaczy umierać w czasie odpowiednim. Wiadomo również, w jakim znaczeniu dla świętego Pawła każdy czas był odpowiedni dla dobrej śmierci. [...] Widzimy tutaj wyraźnie, w jaki sposób Paweł umiera codziennie. Nie żyje dla grzechu, ustawicznie umartwia ciało, w sobie samym nosi konanie ciała Chrystusa. Nieustannie krzyżowany jest z Chrystusem, nie żyje już dla siebie, ale żyje w nim Chrystus. Sądzę, iż taka właśnie śmierć jest śmiercią pomyślną, która prowadzi ku prawdziwemu życiu⁶⁷.

⁶⁷ Św. Grzegorz z Nyssy, *Homilia do Księgi Eklezjastesa* (Homilia 6), II czytanie, *Liturgia godzin*, t. 3, wtorek 7 tygodnia okresu zwykłego, s. 193–195.

Liturgiczne przepowiadanie słowa Bożego jest szkołą samowychowania w wierze i moralności chrześcijańskiej. Każdemu człowiekowi dobrej woli stwarza okazję odkrycia światła wiary i doświadczenia misterium Chrystusa, który jest obecny i działa w celebracji liturgicznej. Słusznie więc zauważył Jan Paweł II, że „homilia, uwzględniając szczególny charakter i tok liturgii, podejmuje drogę wiary, którą katecheza wskazała i doprowadza ją do właściwego kresu”⁶⁸.

Zakończenie

Współczesne nauczanie Kościoła na temat przepowiadania słowa Bożego kładzie duży nacisk na jego personalistyczny wymiar. Ważne jest w nim spotkanie i dialog dokonujący się z Bogiem obecnym w przepowiadaniu Kościoła.

Liturgiczne przepowiadanie słowa dopełnia formację katechetyczną i umożliwia osobom uczestniczącym w katechezie spotkanie i doświadczenie Boga w sposób wyjątkowy, właściwy dla celebracji liturgicznej. Przepowiadanie to jest ze swej istoty mistagogiczne. Wspiera ono proces formacji chrześcijańskiej katechizowanych i doprowadza katechezę do jej kresu. Ponadto jest stałym, regularnym pokarmem dla życia duchowego wierzących. Głoszone słowo Boże jest darem, który może być przyjęty lub odrzucony. Stąd ważne jest, aby katechizowani mieli świadomość posiadanej wolności sumienia i wyznania oraz osobistej odpowiedzialności za podtrzymywanie i rozwój wiary.

Nie można nikogo wyręczyć w poszukiwaniu prawdy i udzieleniu odpowiedzi miłości na Bożą miłość objawioną w Jezusie Chrystusie. Można natomiast stworzyć warunki sprzyjające doświadczeniu wiary i życia ze świadomością bliskości Boga. Takie warunki stwarza przepowiadanie słowa Bożego w zgromadzeniu liturgicznym. Wiara bowiem rodzi się ze słuchania słowa Bożego i prowadzi do liturgii celebrowanej we wspólnocie Kościoła.

---

⁶⁸ CT 48.

Summary

Znaczenie przepowiadania słowa Bożego w liturgii dla budowania wiary katechizowanych

Artykuł wyjaśnia znaczenie terminów: przepowiadanie słowa Bożego, homilia i katecheza. Omawia znaczenie homilii jako przepowiadania słowa Bożego w liturgii dla budowania wiary katechizowanych. Ponadto wykazuje kompatybilność homilii i katechezy oraz ich wspólny cel, jakim jest ożywianie i pogłębianie wiary katechizowanych. Przepowiadanie liturgiczne jest przedstawione jako stały pokarm dla uczestników katechezy i wszystkich wierzących.

Słowa kluczowe: przepowiadanie, słowo Boże, homilia, katecheza

The Importance of Preaching the Word of God in the Liturgy for the Building of the Faith of Catechized People

The article explains the meaning of these terms: preaching the word of God, homily and catechesis. It discusses the importance of the homily as the preaching of the word of God in the liturgy for the building of faith of catechized people. In addition, it demonstrates the compatibility of homilies and catechesis and their common goal of nourishing and deepening the faith of catechized people. The article concludes with the liturgical proclamation of the word of God presented as constant food for all the faithful participating in the liturgy.

Keywords: preaching, word of God, homily, catechesis

Bibliografia

- Arystoteles, *Historia Animalium*, w: *Aristotelis Opera*, Berolini 1831, v. 3, s. 250–314.
Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis* (22.02.2007).
Benedykt XVI, Adhortacja apostolska *Verbum Domini* (30.09.2010).
Benedykt XVI, List apostolski *Porta fidei* (11.10.2011).
Św. Bernard z Clairvaux, *Homilia super missus est*, 4, 11: w: S. Bernardi, *Abbatis primi Clarae-Vallensis. Opera omnia*, acc. J. P. Migne, Paris 1859, 86 B (*Patrologiae Latinae*, 183).
Blachnicki F., *Kerygmaticzna odnowa katechezy*, Warszawa 2005.
Bunge G., *Ewagriusz z Pontu – Mistrz życia duchowego, modlitwa ducha, acedia, ojcostwo duchowe*, przekł. J. Bednarek, Kraków 2006.
Cantalamesa R., *Nasze życie poddane Chrystusowi*, tłum. M. Paździor, Kraków 1995.
Cantalamesa R., *Życie w Chrystusie*, przekł. M. Przeczewski, Kraków 2006.

Carroll T. K., *Preaching the Word. Message of the Fathers of the Church*, t. 11, Wilmington, DE 1984.

Dodd Ch., *The Apostolic Preaching and its Developments: Three Lectures With an Appendix on Eschatology and History*, London 1956.

Drączkowski F., *Modlitwa - „nieustanne przebywanie z Bogiem” w świetle przekazów patrystycznych*, w: *Homo Orans*, red. J. Misiurek i in., Lublin 2000, s. 69–85.

Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium* (24.11.2013).

Fuller R. H., *What is Liturgical Preaching?*, London 1960.

Gózdź K., *Logosowy charakter wiary według Josepha Ratzingera - Benedykta XVI*, „*Polonia Sacra*” 17 (2013) nr 2 (33), s. 43–52.

Grasso D., *Evangelizzazione, Catechesi, Omelia*, „*Gregorianum*” 42 (1961), s. 242–267.

Grasso D., *La predicazione alla comunità cristiana*, Roma 1969, s. 10.

Św. Grzegorz z Nyssy, *Homilia do Księgi Eklezjastesa* (Homilia 6), II czytanie, *Liturgia godzin*, t. 3, wtorek 7 tygodnia okresu zwykłego, s. 193–195.

Guardini R., *Objawienie. Natura i formy objawienia*, tłum. A. Paygert, Warszawa 1957, s. 155.

Hajduk R., *Ewangelia na forum świata, od apologetyki do marketingu narracyjnego*, Kraków 2013.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Catechesi tradendae* (16.10.1979).

Jan Paweł II, *Katecheza środowa* (12.12.1984), w: Jan Paweł II, *Wierzę w Boga Ojca Stworzyciela*, Citta del Vaticano 1987.

Jan Paweł II, *Konstytucja apostołska Fidei depositum* (11.10.1992).

Jungmann J. A., *Die frohe Botschaft und unsere Glaubensveründigun*, Regensburg 1936. *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.

Kongregacja do Spraw Duchowieństwa, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa*, Tarnów 1999.

Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Dyrektorium homiletyczne*, Poznań 2015.

Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 1994.

Lewandowski T., *Etos kaznodziei*, w: *Sługa Słowa*, red. W. Przyczyna, Kraków 1997, s. 214–229.

Lubac H. de, *Słowo Boga w historii człowieka. Objawienie Boże*, tłum. B. Czarnomska, Kraków 1997.

Misiażek K., *Status metodologiczny teologii katechetycznej (katechetyki)*, w: *Metodologia teologii praktycznej*, red. W. Przyczyna, Kraków 2011, s. 85–94.

Napiórkowski A., *Jezus Chrystus objawiony i objawiający. Chrystologia fundamentalna*, Kraków 2008.

Panuś K., *Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim*, cz. 1. *Kaznodziejstwo w Kościele powszechnym*, Kraków 1999.

Panuś T., *Współczesne kierunki katechetyczne*, w: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*, red. J. Stala, Tarnów 2003, s. 109–197.

Paweł VI, *Adhortacja apostołska Evangelii nuntiandi* (8.12.1975).

Platon, *Symposium* 203 a, w: *Platonis Opera. Recognovit Brevique Adnotatione Critica Instruxit Joannes Burnet*, t. 2, Oxonii–Londinii 1901.

Ratzinger J., *Kościół pielgrzymująca wspólnota wiary*, przeł. W. Szymona, Kraków 2005.

Sartore D., *The Homily*, w: *Handbook For Liturgical Studies*, v. III. *The Eucharist*, ed. A. J. Chupungco, Collegeville, MN 1997, s. 189–208.

Sesboüé B., Theobald Ch., *Słowo zbawienia*, tłum. P. Rak, Kraków 2003 (Historia Dogmatów, 4).

Sławiński H., *Chrześcijaństwo jako religia żywego Słowa Bożego*, w: *O bogactwach Kościoła*, red. M. Chojnacki, J. Morawa, A. Napiórkowski, Kraków 2014, s. 349–355.

Sławiński H., *Homilia synagogałna jako prototyp homilii chrześcijańskiej*, „*Studia Włocławskie*” 5 (2002), s. 294–310.

Sławiński H., *Kontekstualne uwarunkowanie głoszenia katechez do młodzieży*, „*Pro Musica Sacra*” 13 (2015), s. 53–69.

Sławiński H., *Między ciągłością a zmianą. Teoria homilii w Stanach Zjednoczonych po II Soborze Watykańskim*, Kraków 2008.

Sławiński H., *Oryginalne ujęcie kwestii wiary w encyklice papieża Franciszka „Lumen fidei”*, „*Polonia Sacra*” 17 (2013) nr 2 (33), s. 97–112.

Sławiński H., *Prezentacje multimedialne a przepowiadanie homilijne*, „*Polonia Sacra*” 70 (2010) nr 26, s. 39–52.

Sławiński H., *Rola homilii w liturgii Kościoła*, „*Studia Włocławskie*” 4 (2001), s. 289–303.

Sławiński H., *Troska Kościoła o poprawę jakości homilii: od synodu o Eucharystii i Sacramentum Caritatis do synodu o słowie Bożym i Verbum Domini*, „*Colloquia Theologica Ottoniana*” (2012) nr 1, s. 37–62.

Słownik grecko-polski, red. Z. Abramowiczówna, t. 3, Warszawa 1962.

Sobór Watykański II, *Deklaracja Dignitatis humanae* (7.12.1965).

Sobór Watykański II, *Dekret Presbyterorum ordinis* (7.12.1965).

Sobór Watykański II, *Konstytucja Gaudium et spes* (7.12.1965).

Sobór Watykański II, *Konstytucja Sacrosanctum Concilium* (4.12.1963).

Sobór Watykański II, *Konstytucja Dei Verbum* (18.11.1965).

Szram M., *Modlitwa. Okres patrystyczny*, w: *Encyklopedia katolicka*, Lublin 2008, t. 12, red. A. Bednarek i in., kol. 1529–1532.

Święta Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja Eucharisticum mysterium*.

Thiele M., *Durchgänge. Bausteine religiöser Rhetorik*, Norderstedt 1997.

Tokarski J., *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1979.

Św. Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, II-II, 2, 9.

Wallace J. A., *Preaching to the Hungers of the Heart. The Homily on the Feasts and within the Rites*, Collegeville, MN 2002.

Wasilewski E., *Zwizek modlitwy nieustannej z przepowiadaniem homilijnym w świetle przekazów patrystycznych*, „*Roczniki Teologiczne*” 63 (2016), z. 12, s. 131–148.